

Зміст

Молодість в австрійському місті	7
Тридцятий рік	17
Все	61
Серед убивць і божевільних	82
Крок до Гоморри	111
Вільдермут	139
Ундина йде	179

Молодість в австрійському місті

Гарними жовтневими днями, коли йти від вулиці Радецького, біля Міського театру видно на сонці групку дерев. Перше дерево, що стоїть перед тими темно-червоними вишнями, на яких ніколи не буває ягід, осінь так запалила, посадила таку велику золоту пляму, що здається, немов то смолоскип, який випав янголові з рук. І ось палає він, і не загасять його ні осінні вітри, ні морози.

Тож хто насмілиться казати мені про листопад і про білу смерть з огляду на це дерево, хто перешкодить мати його перед очима й вірити, що воно завжди сяятиме мені, як цієї пори, і що закони всесвіту не тримаються на ньому?

Тепер у його сяйві можна знову розгледіти місто, бліді будинки, що приходять до тям під темними черепичними дахами, і канал, який заводить подеколи до міста човна, і той стоїть, пришвартований у самому його серці. Порт, однак, мертвий, відколи швидші потяги й вантажівки везуть до міста вантажі, але з високого причалу ще опадають цвіт і фрукти на застоюну воду, сніг спадає з віття, талі води збігають бурхливо вниз, і тоді він залюбки набухає ще раз і здіймає хвилю, а з хвилею й корабля, кольорове вітрило якого напнуто в час нашого прибуття.

До цього міста рідко хто переселявся з інших міст, мало чим могло воно звабити; сюди переселялись із сіл, бо замалими ставали сільські обійстя, й шукали дах над головою край міста, де той був найдешевший. Там були ще поля і гранітні кар'єри, великі садові господарства й незабудовані ділянки, де роками збирали врожаї буряків, капусти й квасолі – харч найбільш необхідних поселенців. Ці поселенці самі викопували собі льохи. Стояли по коліна у воді. Самі тесали балки під покрівлю короткими вечорами між весною й осінню, і лише Бог відає, чи дочекалися вони того дня, коли можна було святкувати закінчення будівельних робіт.

Їхнім дітям було не до того, бо вони вже вдихнули нестійкий запах чужини, коли горіли вогнища на картоплинних і цигани похапки й чужомовно отаборювалися на нічийній землі між цвинтарем і аеродромом.

У найнятому помешканні на Прохідній вулиці діти мусять роззуватись і бавитись у панчішках, бо вони мешкають над власником будинку. Їм можна розмовляти лише пошепки, і вони вже ніколи не відвикнуть від шепоту в цьому житті. У школі вчителі їм кажуть: бити вас треба, щоб ви розтулили рота. Бити... Між звинуваченнями, що вони надто галасливі і що надто тихо говорять, діти обирають мовчанку.

Прохідна вулиця так називається не через гру, де пропускають розбійників через прохід, але діти довго вважають, що через неї. Лише згодом, коли ноги занесли їх далі, вони побачили прохід, невеличкий тунельчик, над яким їде потяг на Відень. Тут прошмигували допитливі, яким хотілося на лєтовище, через поля, навпрошки осінніми

вишиванками. Комусь спало на думку збудувати аеродром біля цвинтаря, люди в К. вважали, щоб зручніше ховати пілотів, які впродовж якогось часу вправлялися тут у польотах. Пілоти нікому не зробили такої приємності, ніхто з них не розбився. Діти завжди верещали: Літак! Літак! Підносили до нього руки, немов хотіли впіймати, й застигали поглядами у хмаровому звіринці, де літали літаки поміж тварин і чудовиськ.

Зі срібlistої обгортки з-під шоколадки діти роблять дудку й விடுвають на ній «Передзвони Марія-Зальського собору». Діти підставляють у школі голови лікарці, яка перевіряє, чи немає в них вошей. Діти не знають, котра година, бо годинник на міській парафіяльній церкві зупинився. Вони завжди пізно приходять додому. Діти! (Вони знають, у разі чого, як їх звати, проте реагують, лише коли їх кличуть «діти».)

Завдання: прописні великі й малі літери, прямий шрифт, вправи зі знаходження горизонтів і втрачання мрій, вивчене напам'ять за допомогою методів запам'ятовування. Серед запахів від навощеної підлоги, кількох сотень дитячих тіл, дитячих пальтєчок, паленої стиральної гґумки, між сльозами й прочуханами, стоянням у куті, на колінах, і невгамовними теревеннями треба вивчити: алфавіт і таблицьку множення, правила правопису і десять заповідей.

Діти позбуваються старих слів і набувають нових. Вони слухають про гору Синай і бачать перед собою гору Ульріха з буряковими полями, порослу модринами та ялинами, збиті з пантелику кедрями й тернинням, вони їдять щавель і обгризають кукурудзяні качани, перш ніж ті затвердіють і дозріють, або несуть їх додому, щоб підсмажити на жару. Обгризені качани зникають у дерев'яній скрині, їх беруть,

щоб розпалити вогонь, докладають кедрини й тернини, та тліє, гріє звіддала й кидає тіні на стіну.

Пора трофеїв, різдвяна пора, не вдивляючись уперед, не оглядаючись назад, пора страховиськ, вирізаних із гарбуза, пора духів і жахів без кінця. У добрі, у злі: безнадійно.

Діти не мають майбутнього. Вони бояться цілого світу. Не мають про нього уявлення, лише про тут і про там, бо його можна окреслити крейдою. Стрибають на одній нозі в пекло і на двох – у рай.

Одного дня діти переїжджають на вулицю Гензеля. До будинку без власника, в район, який покійно й бездушно вилазив з іпотечних кредитів. Вони мешкають за дві вулиці від вулиці Бетговена, де всі будинки просторі й мають центральне опалення, і за одну – від вулиці Радецького, якою їздить електрично-червоний пащекуватий трамвай. Тепер у них власний сад, де спереду садять троянди, а ззаду – маленькі яблуньки й кущі смородини. Деревця не більші за них самих, вони зростатимуть разом. Ліворуч сусіди, у яких собака боксер, праворуч діти, які їдять банани, поставили в саду турнік і кільця й крутяться на них цілий день. Вони товаришують із собакою Алі й ворогують із сусідськими дітьми, які все ліпше вміють і все ліпше знають.

А ще більше вони люблять бавитися самі, облаштовуються на горищі й кричать часом голосно у схованці, щоб випробувати свої понівечені голоси. Випробовують тихо маленькі бунтарські крики серед павутиння.

Підвалу вони бридяться через мишей і запах яблук. Щодня туди спускатися, вибирати надгнилі й червиві, вирізати зіпсуті місця і їсти! Через те що ніяк не прийде день, коли не буде ні одного гнилого яблука, через те що надгнивають

нові й нові і нічого не можна викидати, дітям страх як хочеться чужоземного забороненого плоду. Вони не люблять яблук, не люблять родичів і неділь, коли мусять гуляти на горі Кройцберг вище дому, відгадувати назви квітів, назви птахів.

Улітку діти мружаться на сонце крізь зелені дошки, взимку ліплять снігову бабу і вставляють їй вуглики замість очей. Вони вчать французьку. *Madeleine est une petite fille. Elle est à la fenêtre. Elle regarde la rue.* Грають на піаніно. Вина хай ллються. Остання троянда літа. Шум весни.

Вони вже не читають по складах. Вони читають газети, звідки вискакує сексуальний маніяк, серійний убивця. Він стає тінню, що її кидають дерева смерком, коли вони йдуть додому після уроку релігії, й шурхотить у бузку вздовж парканів, калина й флокси розступаються, і між ними на якусь мить бовваніє його постать. Вони відчують стискання його долонь на горлі, таємницю, яка міститься у слові «сексуальний» і страшніша за самого вбивцю.

Діти читають до болю в очах. Не висипляються, бо вечорами надовго затримуються в дикому Курдистані чи в шукачів золота на Алясці. Нашорошують вуха, натрапивши на діалог закоханих, і хотіли б мати словник незрозумілої мови. Ламають голову над таємницями свого тіла й нічної сварки в батьківській спальні. Сміються за кожної нагоди, не можуть стриматись і валяються долі зі сміху, підводяться й сміються далі до судом по всьому тілі.

А сексуального маніяка невдовзі ловлять в одному селі, в долині Розенталь, у stodolі, в сіні, з сірою ретушшю на обличчі, через що він назавжди стає невпізнаваним, і не лише у вранішній газеті.

Дома немає грошей. Жодна монетка не падає більше до скарбнички. У присутності дітей розмовляють лише нятками. Їм не можна здогадуватися, що країна має намір продати себе разом з небом, у яке всі вчепились і тягнуть, доки воно не прорветься й не зяйтиме чорною дірою.

За столом діти сидять тихо, розжовують довго кожний шматочок, а по радіо гримлять грози, і голос диктора літає кухнею, немов кульова блискавка, і гасне там, де накривка перелякано здійсмається над розвареною картоплею. Зникає світло. Вулицями марширують колони. Прапори змикаються над головами. «...Хай усе лежить у руїнах», – співають на вулиці. Звучить сигнал точного часу, і діти навченими пальцями беруться передавати безгучні послання.

Діти закохані й не знають у кого. Перекручують слова, поринають у фантазії аж до незрозумілої блідості на обличчі, а коли не знають, що далі, вигадують власну мову, щоб виглядати круто. Моя риба. Моя вудка. Мій лис. Моя пастка. Мій вогонь. Моя ти водо. Моя ти хвиле. Моє заземлення. Моє ти якщо. І моє ти але. Або і або. Моє все... моє все... Вони штовхають одне одного, кидаються одне на одного з кулаками і б'ються за слово у відповідь, якого немає. Нічого. Ох ці діти!

Вони температурять, блюють, їх морозить, у них ангіна, кашлюк, кір, скарлатина, вони в дуже поганому стані, їм уже нічим не допомогти, їхнє життя висить на волосині, і одного дня лежать вони знеможені і кволі з новими думками про все. Їм кажуть, що почалася війна.

Ще впродовж кількох зим, поки бомби не попробували на ньому лід, на ставку під Кройцбергом можна кататися на ковзанах. Гладенький блискучий лід посередині – для дівчат у спідничках-дзвониках, які вміють їздити на

внутрішній, зовнішній дузі й вісімками, смуга довкола – для швидкісного катання. В переодягальні старші хлопці вдягають старшим дівчатам ковзани й торкаються теплими навушниками тісно зашнурованих шкіряних черевиків на худючих ногах. Треба мати пригвинчувані леза, щоб тебе трактували поважно, а в кого, як у дітей, лише дерев'яні на ремінцях, той мусить відступати на засніжений край ставка або стояти й дивитись.

Увечері, коли ковзанярі й ковзанярки пороззувалися з ковзанів, повісили їх через плече і, прощаючись, виходять на дерев'яну трибуну, коли всі обличчя, свіжі, немов молоді місяці, сяють у сутінках, загораються ліхтарі під дашками. Вмикають гучномовці, і шістнадцятилітні близнята, відомі на все місто, спускаються дерев'яними сходами, він у синіх штанах і білому пуловері, вона в синьому нічному поверх трико тілесного кольору. Чекають врівноважено на перший такт, аби з передостанньої сходинки – вона, немов змахнувши крильми, він стрибком вправного плавця – вискочити на лід і кількома широкими сильними кроками сягнути середини. Там вона береться виконувати першу фігуру, а він тримає їй світляний обруч, через який вона з байдужим виглядом стрибає, в цей час голка на грамофоні застряє й музика розчиняється в скреготі. Старші чоловіки витріщають під покритими інеем бровами очі, а чоловік з лопатою, який очищає від снігу бігову доріжку довкола ставка, стоїть в обмотаних ганчір'ям черевиках, опершись підборіддям на держак, і стежить за кроками дівчини, немов ведуть вони у безконечність.

На дітей чекає ще одне здивування: на наступні різдвяні свята ялинки справді падають з неба. У вогнях. А подарунок, якого діти у зв'язку з цим не очікували, – більше вільного часу.

Коли тривога, їм можна залишати зошити на столі й бігти в бункер. Згодом їм можна заощаджувати солодощі для поранених або в'язати шкарпетки і плести козуби для солдатів, для тих, що на суші, в повітрі й на воді. І віддавати шану, у шкільному творі, тим, що в землі й на дні. А ще згодом їм можна буде копати траншеї між цвинтарем і летовищем, яке вже віддає шану цвинтарю. Їм можна забути про свою науку й учитися розрізняти гул моторів у небі. Вони вже не мусять так часто вмиватися, на нігті на руках уже ніхто не звертає уваги. Діти зв'язують порвані скакалки, бо нових більше немає, і ведуть розмови про детонатори з годинниковим механізмом і про пласкі бомби. Діти грають у розбійників серед руїн, але інколи лише сидять там, втуплюються поперед себе і вже не реагують, коли їх кличуть «діти». Достатньо черепків і для раю, і для пекла, але діти тремтять, бо змокли і їм холодно.

Діти вмирають, і діти вивчають дати Семилітньої і Тридцятилітньої воєн, і їм байдуже, якщо переплутають усі ворожі сторони, привід і причину, за чітке знання яких на уроці історії можна одержати добру оцінку.

Вони хоронять собаку Алі, а тоді його господарів. Пора натяків минула. В їхній присутності ведуть мову про розстріли в потилицю, про повішання, ліквідацію, висаджування в повітря, а чого вони не чують вухами й не бачать очима, те чують на запах, як чують вони на запах мертвих у Санкт-Рупрехті, яких не можна відкопати, бо на них завалився кінотеатр, куди діти потайки ходили на «Романс у мінорі». Неповнолітніх не впускали, але потім усе ж впустили, на великі смерті й убивства через кілька днів і день у день по тому.